

Uluslararası Türkçe Edebiyat Kültür Eğitim Dergisi Sayı: 14/3 2025 s. 938-951, TÜRKİYE

Araştırma Makalesi

**TÜTÜNCÜ ÇIRAĞI ROMANINDA GERÇEK İLE KURMACA ARASINDAKİ
PSİKANALİST: SIGMUND FREUD**

Emre Bekir GÜVEN*

Geliş Tarihi: 3 Şubat 2025

Kabul Tarihi: 20 Mayıs 2025

Öz

Robert Seethaler'in *Tütüncü Çırağı* romanında yer verilen ve tamamı kurmaca karakterlerden oluşan figürler arasında Freud da vardır. Romanda yer alan veriler, kurmaca Freud'un Avusturyalı nörolog, eleştirmen ve psikanaliz kuramcısı Sigmund Freud olduğunu somut bir şekilde göstermektedir. Bu yaklaşım, edebiyat kuramı açısından oldukça karmaşık bir noktaya işaret etmektedir. Romanda yer bulan Freud, bir taraftan kurmaca figürken diğer taraftan ise gerçek Freud'un tüm yaşamıyla birlikte bizzat kendisidir. Yaşadığı sokaktan Viyana'yı terk etme şekline ya da çene protezine kadar tüm veriler gerçek Freud'a ait özelliklerdir. Kurmaca Freud'un da taşıdığı bu özelliklerden biri de başvurduğu psikanalitik metottur.

Bu çalışma, gerçek ve kurmaca evrenler arasında kalmış bir figür olarak Sigmund Freud'u *Tütüncü Çırağı* romanı kapsamında ele almakta ve bu durumu edebiyat kuramı çerçevesinde sorgulamaktadır. Çalışma metin odaklı ilerlemekte ancak, gerekli noktalarda tarihsel verilere yönelebilmektedir. Çalışmanın amacı, gerçek ile kurmaca sorunsalına özgün bir araştırma nesnesi üzerinden farklı bir bakış ortaya koymaktır.

Anahtar Sözcükler: Robert Seethaler, *Tütüncü Çırağı*, Sigmund Freud, psikanaliz.

**THE PSYCHOANALYST BETWEEN REALITY AND FICTION IN
THE NOVEL *THE TOBACCONIST*: SIGMUND FREUD**

Abstract

Freud is among the entirely fictional characters featured in Robert Seethaler's novel *The Tobacconist*. The data in the novel concretely show that the fictional Freud is the Austrian neurologist, critic and psychoanalysis theorist Sigmund Freud. This approach points to a complex point in terms of literary theory. While Freud, who is included in the novel, is a fictional figure on the one hand, he is also the real Freud himself with his entire life on the other. All the data, from the street he lives on to the way he leaves Vienna or his jaw prosthesis, are characteristics of the real Freud. One of these characteristics that the fictional Freud also carries is the psychoanalytic method he uses.

This study examines Sigmund Freud as a figure caught between the real and fictional universes within the scope of the novel *The Tobacconist* and questions this situation within the framework of literary theory. The study progresses text-oriented, but it can turn to historical data at necessary points.

* Dr.; Bağımsız Araştırmacı, emrebekirguven@gmail.com.

The aim of the study is to present a different perspective on the problem of reality and fiction through an original research object.

Keywords: Robert Seethaler, *The Tobacconist*, Sigmund Freud, psychoanalysis.

Giriş

Umberto Eco'nun anlatı üzerinden gerçek ile kurmaca ilişkisini sorunsallaştırdığı noktada (2019, s. 151) sadece sıradan okur ya da derin araştırmacılar değil, esas itibarıyla Modernite ile yüzleşmiş tüm insanlar, Eco'nunkilere paralel sorular yöneltebilmektedir. Eco'nun bu ilişkiyi sorunsallaştırırken salt bir edebiyatçı ya da edebiyat kuramcısı olarak yönelttiği sorularda anlatıyı, ilk bakışta roman veya edebi metinler ile kısıtladığı düşünülebilir:

Eğer anlatı dünyaları böylesine rahatsa, neden dünyanın kendisini bir romanmış gibi okumayı denemeyelim? Ya da eğer kurmaca anlatı dünyaları böylesine küçük ve aldatıcı bir biçimde rahatsa, neden tıpkı gerçek dünya gibi karmaşık, çelişkili ve kışkırtıcı anlatı dünyaları kurmaya çalışmayalım? (2019, s. 151)

Alıntıdan da anlaşılacağı üzere somut gerçek ile sanatsal kurmaca edebiyat kapsamında iç içe girebilmektedir. Ancak, 20. yüzyıl dünyasında bu sınır geçişkenliğini sadece edebiyatla sınırlı olarak değerlendirmek güçtür. Dolayısıyla Eco'nun kurmaca bir figüre gerçek bir varoluş yükleyen (2019, s. 163) bir isim olarak, anlatının temelini hatta felsefesini ele aldığını söylemek mümkündür. Eco'nun yönelttiği soruların tarihin insan önüne koyduğu tüm anlatılar olarak algılanabilmesi mümkün olsa da gerçek ile kurmaca ilişkisinin güncel edebiyat evreninde başlı başına bir sorunsal olduğu açıktır. Özellikle romanın, 20. yüzyıl ile birlikte “mantıklı öyküsünün ortadan kalkmış olması” (Ecevit, 2004, s. 17) ve edebi bir tür olarak geleneksel çizgisinden uzaklaşması bu sorunsalın somut kanıtı olarak görülebilir. Modernist ve postmodernist romancıların, süregelen meta anlatıları hedef alması ile birlikte neyin gerçek, neyin kurmaca olduğu arasındaki çizginin belirginliği azalmış ve bir aşamadan sonra algılanamayacak boyuta ulaşmıştır. Tüm bunlara ek olarak ileriki aşamada, bir boyutuyla gerçekliğin de aslında kurmaca olduğu (Şahin Yılmaz, 2017, s. 225) anlaşılmıştır.

Somut gerçeğe bakıldığında ise 19. yüzyıldan 20. yüzyıla geçiş süreci ile birlikte göz ardı edilemeyecek boyutlara ulaşan şiddet eğilimi ve ardından ortaya çıkan dünya savaşı, Modernite insanına süregelen meta anlatıların doğru olmadığını göstermiştir. Newton fiziği gibi sarsılmaz katılıkta gerçeklerin bazı boyutlarının birer kurmacadan ibaret olduğu konusunu ise gerçek ile kurmaca tanımlamalarına dair algıyı tamamen dağıtan gelişmeler arasında görmek mümkündür. Dolayısıyla modernistlerin başat rolü üstlendiği yaklaşımda, gerçek ile kurmaca ilişkisi sorunsallaştırılmıştır. Franz Kafka'nın inanılması güç, nedensellikten kopuk ve dolayısıyla mantığın kavrayamadığı anlatılarının ardında yatanın bizzat insanın düşünce ve algılarının olduğu görüşü (Kaute, 2006, s. 137) esas itibarıyla, tutarlılık göstermeyen bu yaklaşım ve ilişkiye dayanmaktadır. Edebiyatın sadece uygulama alanına değil, aynı zamanda kuramına dair bilgiye de hâkim olan Eco'nun gerçek ile kurmacayı karıştırma eğilimlerinin bazılarını “tamamıyla gerekli” (2019, s. 153), bazılarını ise “trajik bir biçimde kaygı verici” (2019, s. 153) bulmasını bu nedenden hareketle açıklamak mümkündür. Özellikle de tarihsel gerçeklerin sanatsallaştırılması veya estetize edilmesi konularında gerçeğin güç kaybettiği tezi (Lukacs, 1989, s. 77) bu aşamada önem kazanabilir. Bir taraftan neyin gerçek neyin kurmaca olduğunun belirsizleştirilmesi, diğer taraftan ise gerçekliği tartışmasız olan olguların da sanatsal veya estetik kılınması, daha da karmaşık bir sonucu doğurmaktadır. Theodor W. Adorno'nun “Auschwitz'den sonra bir şiir yazmak barbarcadır” (1963, s. 26) söylemini de bir boyutuyla bu bağlamda ele almak

mümkündür. Dolayısıyla bir bütün olarak bakıldığında öncesi ve sonrasıyla birlikte özellikle 20. yüzyıl gerçek olguların kurmacaya, kurmaca olarak anlatılagelenlerin ise gerçeğe dönüştüğü bir ortam sunmuştur.

Gerçek veya kurmacaya ait öğelerin net olarak birbirlerinden ayrılamaması durumuna bir örnek de Robert Seethaler'ın *Tütüncü Çırağı* romanıdır. Romanda yer alan Sigmund Freud figürü, 20. ve 21. yüzyıllarda sıklıkla karşılaşılan “kurmaca gerçeklik” (Andreotti, 2009, s. 30-32) kavramının oldukça ötesinde bir boyutta okur karşısına çıkmaktadır. Özü itibarıyla kurmaca yapıtta tarihsel olgulara yer verme veya başka bir ifadeyle tarihsel olguları kurmacalaştırma konularının karmaşıklığı ve tartışması (Gögebakan, 2004, s. 23) *Tütüncü Çırağı* romanında ileri bir boyutta okur karşısına çıkmaktadır. Diğer tüm verilerden bağımsız olarak ve salt metin odaklı ele alındığında dahi *Tütüncü Çırağı* romanında, somut ya da görünür olmayan bir metot üzerinden kişileri tedavi etmeye çalışan, adı “Sigmund Freud” olan bir profesör söz konusudur.

Roman, bir çerçeve anlatı etrafında birden fazla anlatıyı ele alan bir taraftan “ciddi edebiyat”, diğer taraftan da “eğlencelik edebiyat” özelliklerini yansıtan bir yapıttır. Çerçeve anlatı etrafında şekillenen anlatılardan biri ve en dikkat çekenini de Sigmund Freud ve psikanalizdir.

Çalışmada, Seethaler'ın *Tütüncü Çırağı* romanı ele alınmakta ve romanda yer verilen psikanalist figürün gerçekle olan bağlantısı ve gerçekleştirmeye çalıştığı yöntem sorgulanmaktadır. Çalışma metin odaklı ve salt metin çerçevesinde ilerlemekle beraber, kurmaca olmayan verilerin gerçekliğini araştırmada metinden uzaklaşabilmekte ve tarihsel verilere başvurabilmektedir. Kurmaca figür olarak Sigmund Freud'un somut dünyadaki gerçek Sigmund Freud ile olan bağını araştırmada, metinde sunulan Sigmund Freud verileri ile sınırlı olmak üzere dışarıya açılabilir. Çalışmada başvuru yöntem, metin odaklı yaklaşımın referans alanları olarak görülen (Nünning & Nünning, 2010, s. 18) tarihsel gerçeklik ve kaynak araştırması ile uyumludur. Bu yönüyle çalışma, gerçek ile kurmaca arasındaki farklı bir ilişkiye *Tütüncü Çırağı* romanı kapsamında ışık tutmayı ve literatürde gerek söz konusu araştırma nesnesi üzerinden gerekse ele alınan kuram açısından yer verilmemiş olan bir alana dikkat çekmeyi amaçlamaktadır.

1. Robert Seethaler ve *Tütüncü Çırağı*

Avusturyalı romancı Robert Seethaler 1966, Viyana doğumludur. Öğrenimine dair herhangi bir bilgi bulunmasa da eğitimini gözündeki rahatsızlığından dolayı engellilere eğitim veren özel bir okulda gördüğü söylenmektedir (Seethaler, 2017, s. 3).

Dizi, film ve tiyatro oyunculuğu da yapan Seethaler'ın *İkinci Kadın* (Die zweite Frau) örneğinde olduğu gibi, senaryo yazarlığını üstlendiği yapıtlar da vardır. Ancak, asıl odaklandığı alanın yazarlık, özellikle de romancılık olduğunu eklemek gerekir. *Tütüncü Çırağı*'nın (Der Trafikant) yanı sıra romanlarından bazıları *Bütün Bir Ömür* (Ein ganzes Leben), *Toprak* (Das Feld), *Son Cümle* (Der letzte Satz) ve *İsimsiz Kafe*'dir (Das Cafe ohne Namen). Romanları arasında en ilgi uyandıranının *Tütüncü Çırağı* olduğu söylenebilir. Gerek içerdiği Sigmund Freud figürü gerekse ele aldığı dönemin siyasi atmosferi romanı tematik açıdan ilgi çekici kılar. Diğer taraftan da başvuru postmodern anlatı teknikleri romanın çoklu okur profiline hitap edebilmesini sağlar.

Roman, ağırlıklı olarak Franz Huchel, Otto Trsnjek ve Sigmund Freud üçgeninde ilerler. Avusturya kırsalında yaşamakta olan on yedi yaşındaki Franz (romanda ön adı kullanılır),

annesinin arzusuyla Viyana'ya çalışmaya gider. Annesiyle birlikte Salzkammergut'ta yaşayan Franz oldukça narin bir genç hatta çocuktur.

1937 yılının siyasi atmosferi, birçok kişi için olduğu gibi Franz ve annesi için de değişimlerin habercisidir. Bunun bir getirisi olarak Viyana'ya giden Franz, annesinin önerdiği Trsnjek'in tütün dükkânında çalışmaya başlar. Tütün dükkânı Franz'ın hem çalıştığı hem de geceyi geçirdiği bir mekân olarak yaşantılarının merkezine dönüşür. Trsnjek'in sabit müşterilerinden Freud ile tanışmasının da ilk cinsel deneyiminin de merkezi bu tütün dükkânıdır.

Franz, Freud ile tanıştıktan sonra çeşitli gerekçelerle onunla yakınlaşmaya çalışır. Freud ise kimi zaman bu yakınlaşmaya karşılık vermese de çoğu zaman Franz'a kritik önerilerde bulunur ve Franz'ın yaşamında bir şeylerin değişmesini sağlar. Romanda yer bulan çerçeve anlatı etrafında bunlardan fazlası da yaşanır. Kırsal yaşamdaki ahlak ironisinden belirli inanç gruplarının dışlanmasına kadar, Avusturya'nın ilhakından Gestapo'ya (Geheime Staatspolizei) kadar, bir dizi farklı olaylara roman kapsamında yer verilir. Ancak anlatının merkezinde Franz Huchel'in Sigmund Freud ile olan ilişkisi yer almaktadır. (Karş.: Seethaler, 2017, s. 7-214)

2. Sigmund Freud ve Psikanalizin Yüzeysel Temeli

Sigmund Freud 1856 yılında, bugünkü Çek Cumhuriyeti sınırlarında yer alan Freiberg'de (Pribor), "Sigismund Scholomo Freud" (Lohmann & Pfeiffer, 2013, 431) olarak doğar. Köklerinin esas itibarıyla varlıklı bir aileye dayandığını kabul eden (Mannoni, 1971, s. 10) Freud'un, maddi durumu henüz çocukken değişir. Baba Jacob Freud'un çalıştığı endüstriyel alan büyük bir şehre taşınmayı şart koşar (Mannoni, 1971, s. 11) ve böylece Leipzig'in ardından (Selg, 2002, s. 10-11) Freud için Viyana yaşamı başlar.

Viyana, Freud için belirleyici rolleri oynayan mekândır. "Şehirde hiçbir zaman kendimi gerçekten rahat hissetmedim" (Mannoni, 1971, s. 11) dediği ve hiçbir zaman tam anlamıyla ısınmadığı Viyana, Freud'un, varlığı ciddi boyutta tehlikeye girinceye kadar terk edemediği mekândır. Freud, 11 Mart 1938'de kendi düştüğü "Finis Austriae" (Lohmann & Pfeiffer, 2013, s. 9) notuna rağmen 4 Haziran 1938 gününe kadar Viyana'yı terk etmemiştir. Eğitim ve öğreniminin yanı sıra tüm uzmanlığını da Viyana'da edinmiştir.

Viyana Üniversitesindeki (Universitt Wien) tıp öğreniminin ardından, genel tıp alanını sıkıcı bulduğu (Mannoni, 1971, s. 160) gerekçesiyle nöroloji asistanlığına yönelmiştir. Akademik ve pratik çalışmaların ardından, psikanaliz yolunda ilk adımı attığı söylenen (Selg, 2002, s. 24) arkadaşı Josef Breuer ile 1895 yılında *Histeri Üzerine Çalışmalar*'ı (Studien über Hysterie) yayımlamıştır. "Anna O." vakası ile başlayan bu süreç, ileride, 20. yüzyıl ve devamının en ses getiren kuram ve uygulamaları arasına girecektir.

20. yüzyılın ilk çeyreğinde neredeyse Albert Einstein kadar konuşulan isimler arasında Alfred Adler ve Sigmund Freud'un da bulunduğunu görmek mümkündür. Bireysel psikoloji ve psikanaliz gibi söylem ve kuramların ciddi bir kapsama ulaştığı diğer disiplinleri de etkilediği görülmektedir. Esas itibarıyla bir milenyum aşan ve Doğu literatüründe de izlerine rastlanması mümkün olan (Freud, 2017, s. 40) psikanalizi kuramsal bir çerçeveye oturtan Freud, bu açıdan oldukça önemli bir noktada konumlanmıştır.

Yüzyıllardır Avrupa'nın önemli merkezleri arasında yer almış, kültürel yaşam açısından zirvede görülen (Zweig, 2013, s. 33) Viyana'nın değişim ve dönüşümlere maruz kaldığı bir atmosfer Freud için adeta bir laboratuvarıdır. Değişim ve dönüşümler arasında Viyanalıların arzu

edilen ile var olan arasında sıkışmış olması, psikanalizin bir bakıma hareket noktasıdır. Yüzyılların kültür ve sanat başta olmak üzere neredeyse her alandaki birikimi, Avusturya-Macaristan İmparatorluğu vatandaşlarında, bu bağlamda geçmişi itibarıyla ayrı bir öneme sahip olan Viyanalılarda belirli bir hayal (beklenti) zinciri oluşturmuştur. Bu hayal zincirinin katı gerçeklerle çatışmasından hareketle, yaşamın farklı türde alanlarında psikolojik veya fizyolojik hastalıklar ortaya çıkmıştır. Freud'un düşlerle ilgili olarak söylediği "... malzemenin, uyanıklık durumunda bilginin ya da deneyiminin bir kesimini oluşturduğunun ayırına varamayabiliriz." (1996a, s. 65) diyerek öze indirgenmiş olarak işaret ettiği nokta, daha genelde insanların karşı karşıya oldukları durumu anlatmaktadır. Özetle, soyut bir şekilde ya da nedensellik bağı kurulamayan bir yolla ortaya çıkan her durum, temelde var olan somut bir gerçeğe dayanmaktadır.

Freud'un *Dora*, *Küçük Hans*, *Sıçan Adam*, *Schreber*, *Kurt Adam*, *Eşcinsel Kadın* olgu analizlerine (1998, s. 41-134, 151-272; 1996b, s. 35-85, 121-188, 205-315, 321-346) bakıldığında, her birinin en az bir boyutuyla dönemin atmosferi ile ilişkili olduğunu saptamak mümkündür. Diğer bir taraftan, psikanalizin geneli hakkında Viyana'nın cinsellik ve ahlak gibi toplumsal normlar ve antisemitizm ile ilişkilendirildiği söylemler (Selg, 2002, s. 41, 71, 78) mevcuttur. Dolayısıyla psikanalizi geçmişte yaşanmış sadece bireysel tecrübelerle sınırlandırmak güçtür. Bireysel tecrübelerin kazanılmasında çevresel etkenlerin önemli birer rol üstlendikleri açıktır. Başka bir ifade ve somut örnek üzerinden ifade etmek gerekirse, cinsel konulara dayandırılan bir sorunu toplumsal yaklaşımdan farklı ya da bağımsız değerlendirmek olanaksızdır. Freud'un psikanalizin hareket noktasını bu bağlamda ele almak gerekir.

Robert Seethaler'in *Tütüncü Çırağı* romanında Freud ve Freudyen psikanaliz çevresel etkenlerden bağımsız olarak sunulmamaktadır. Psikanalizi uygulayan ve psikanalitik metotların uygulandığı figürler mekân ve zaman gibi etkenlerden yoğun bir şekilde etkilenmektedir. Viyana'nın değişim ve dönüşümlerinin yanı sıra nasyonal sosyalist baskı da sıklıkla hissedilmektedir. Sadece Profesör Sigmund Freud değil, aynı zamanda tütüncü çırağı Franz Huchel de bu atmosferin oluşturduğu etki altındadır.

3. Roman Figürü Sigmund Freud'un Psikanalizi

Tütüncü çırağı Franz Huchel'in "Profesör Sigmund Freud" (Seethaler, 2017, s. 33) adını ilk duyduğunda "Şu deli doktoru mu?" (Seethaler, 2017, s. 33) diyerek tepki verdiği figür, biyografik veriler açısından bire bir Avusturyalı nörolog, eleştirmen ve psikanaliz kuramcısı Sigmund Freud'dur.

Figür Freud çene protezine sahip, bütün ürünlerinin çeşitli türlerine düşkün, Anna adında kızı olan bir kişidir. Günümüzde Sigmund Freud Müzesi (Sigmund Freud Museum) olan ve Freud'un 4 Haziran 1938 günü Viyana'dan ayrılışına kadar ikamet ettiği yerde yaşamaktadır. Romanda, üzerinde özellikle durulan Berggasse No: 19 (Seethaler, 2017, s. 39, 60, 183) adresi ve genel olarak Berggasse (Seethaler, 2017, s. 35, 36, 39, 60, 67, 107, 121, 156, 161, 180, 181, 183, 184, 205) sokağı, kurmaca figür Freud'un gerçekliğinin ve gerçek Freud'un kurmacadan farksız bir yaşamla baş başa bırakılışının bir bakıma ironisi olarak algılanabilir. Bu yolla her iki Freud da iç içe geçmektedir. Bu verilere ek olarak kurmaca Freud'un fiziksel özellikleriyle birlikte görünüşü ise romanda şöyle aktarılmaktadır:

... yaşlı bir adam girdi içeri. Uzun boylu değildi, oldukça narin hatta çelimsiz bir fiziği vardı. Gerçi şapkası ve kıyafeti vücuduna kusursuz bir biçimde oturmuştu ama yine

de geçmiş çağlardan birer kalıntı gibi görünüyorlardı. Bastonun topuzunu kavrayan sağ elinin üstü, birbirine dolanmış mavimsi damarlarla kaplıydı. Adamın çekingen bir selam için havaya kaldırdığı sol eliyse bir anda yeniden ceketinin cebine girmişti. Hafif kamburdu; kafası öne doğru eğilmişti. Beyaz sakalı özenle kesilmişti. Parlak kahverengi gözleri burnunun üstündeki yuvarlak, siyah çerçeveli gözlüğün ardında sürekli bir teyakkuz halinde sağa sola dönü yordu. Ama yaşlı adamın ortaya çıkışındaki asıl sıra dışılık, bu ziyaretin Otto Trsnjek üzerindeki etkisiydi. Zira adam dükkâna adımını atar atmaz derhâl ayağa fırlamış ve değnekler olmaksızın, bir eliyle tezgâha yaslanarak mümkün olduğunca dik ve düz durmaya çalışmıştı. Kısacık, tek bir bakış Franz'ı da yerinden sıçratmaya yetmişti. Şimdi ikisi birden bu çelimsiz, yaşlı adam için hazırlanmış bir karşı lama komitesi gibi dimdik duruyorlardı. (Seethaler, 2017, s. 31-32)

Bu ifadeler üzerinden gerçek Freud'un bilinen, fotoğraflanabilen özellikleri yansıtılmaktadır. Romanın postmodern yaklaşımın türlerarasılığı bağlamında aynı anda birden fazla türün özelliklerine uygun düştüğü ve bunlar arasında tarihsel romanın özelliklerini de yansıttığı düşünüldüğünde, tarihsel figür olarak Freud'un bu denli ön planda tutulması dikkat çekicidir. Normal şartlarda tarihsel romanlarda figürlerin, diğer roman türlerine kıyasla daha az önem taşıdıkları kabul edilmektedir (Gögebakan, 2000, s. 115). Yine bu kabule göre (Gögebakan, 2000, 115-123) tarihsel romanda ön planda olan, figürler değil, olay ve olgulardır. Ancak, *Tütüncü Çırağı* romanının salt tarihsel bir roman olmadığını, böyle olsa dahi, Freud'un gereğinden fazla ön planda bulunduğunu yinelemek gerekir. Böylece, alıntılanan ifadelerle sınırlı olmayan Freud vurgulamaları, kurmaca Freud'u bir figür olarak farklı şekilde ele almayı gerekli kılmaktadır. Alıntılanan bu ifadeler aynı zamanda Franz Huchel'in, romanda genellikle başvurulan şekliyle Franz'ın "Profesör Sigmund Freud" (Seethaler, 2017, s. 33) ile ilk karşılaşmasıdır. Tütün dükkânında henüz çalışmaya başlamış olan Franz, dükkân sahibi Otto Trsnjek tarafından şu sözlerle tanıtılır: "Bu arada, adı Franz ... Salzkammergut'tan geldi, daha öğreneceği çok şey var." (Seethaler, 2017, s. 33) Tütüncünün "... daha öğreneceği çok şey var." (Seethaler, 2017, s. 33) söylemi, birden fazla noktaya işaret eder ve romanın anahtar ifadelerinden biri olarak görülebilir. Trsnjek ve Freud, Franz'a yönelik karmaşık bir ödipal noktaya işaret etmektedir. Her ne kadar romanda "ölmüş babasını, Bad Goisern'li orman işçisini" (Seethaler, 2017, s. 147) bilgisi verilse de anlatıcının postmodernist yaklaşımla okurla oyun oynayan yapısı, anlatıcıyı güvenilmez (unzuverlässig) kılmaktadır. Nitekim Franz'a annesinin Trsnjek hakkında "Bu adamın bana gönül borcu var." (Seethaler, 2017, s. 14) söylemi ve ardından da perçemini düzelterek "O yaz hava sıcaktı, ikimiz de genç ve oldukça aptaldık..." (Seethaler, 2017, s. 14) itirafını eklemesi Franz'ın baba konusunu kuşkulu kılmaktadır. İleriki aşamada Trsnjek'in Gestapo tarafından götürülmesi ve Gestapo binasında ölmesinin ardından Franz'ın Trsnjek'in yerine geçerek dükkânı devralması bu kuşkuyu güçlendirmektedir. Üstelik bu devir işleminin bizzat Devlet Güvenlik Polis Müfettişi tarafından resmi bir yazıyla (Seethaler, 2017, s. 163-164) geçici olarak onaylanması, Franz'ın Trsnjek'in yerini almasını tartışılmaz kılmaktadır. Dolayısıyla Trsnjek'in Franz hakkındaki "... daha öğrenecek çok şey var." (Seethaler, 2017, s. 33) ifadesini yüzeysel değerlendirmemek gerekir. Trsnjek ve Freud, Franz'a karşı belirli ölçülerde "baba" rolü üstlenirler. Bu rolü Trsnjek özelinde biyolojik boyuta taşıyan ise anlatıcının tutarsızlığı ve annenin ifadeleridir.

Karmaşık bir ödipal ilişki izlenimi oluşturan *Tütüncü Çırağı* romanı, Trsnjek'i Franz'ın sadece biyolojik boyutta değil, didaktik olarak da "baba" konumuna taşır. Franz sadece, yanında çalıştığı ancak biyolojik babası olabilmesine olasılık vermediği Trsnjek'den değil, başta kurmaca Freud olmak üzere, Viyana'nın kendisine sunduğu tüm olanaklar üzerinden çok boyutlu bir

aydınlanma sürecine girer. Bu karşılaşma ve aydınlanma süreci, bir süre sonra Franz'ın, annesine yazdığı mektubunda “Profesör ve ben artık arkadaşız. (Bu konuda bana rahatlıkla inanabilirsiniz!)” (Seethaler, 2017, s. 138) diyebileceği bir boyuta ulaşır. Kurmaca yapıt olarak *Tütüncü Çırağı*'ndaki bu nokta, gerçek Freud'un “baba” rolüyle (Sarı, 2008, s. 50) paralel olarak ele alınabilir. Viyana'da psikanalistlerin didaktik babası gerçek Freud ile Franz'ın didaktik babası kurmaca Freud bu açıdan paralellik göstermektedir. Kurmaca Freud, Franz'ın aydınlanma sürecinde küçük görülebilecek müdahalelerle büyük etki oluşturur. Freud, Franz'a hissettirmeksizin ve herhangi bir uygulamalı metoda başvurmaksızın psikanalize başvurmaktadır. Franz'ın, annesine yazdığı mektupta kullandığı “Ona bazı şeyler soruyorum. O da bana bazı sorular soruyor. Gerçi sıklıkla ikimiz de cevapları bilmiyoruz fakat bunun bir önemi yok.” (Seethaler, 2017, s. 138) ifadelerinin de işaret ettiği üzere, Freud ilk aşamada salt diyalog ile süreci ilerletmektedir.

1937 ve 1938 yılları itibarıyla Freud'un sadece gerçekte değil, kurmaca dünyada da ulaştığı deneyim ve uzmanlık, derinlemesine diyalog kurmaksızın da birine doğrudan teşhisi ve tedaviyi mümkün kılabiliştir. Figür Freud'un, fazla düşünmeksizin ve başkaca uygulamalara başvurmaksızın Franz'a “Kendine bir kız bul.” (Seethaler, 2017, s. 38) diyebilmesi bunun kanıtı olarak görülebilir. Gerçek Freud'un söz konusu yıllardaki deneyimine (Lohmann & Pfeiffer, 2013, s. 181-183) paralel bir şekilde, kurmaca Freud da birçok etkeni göz önünde bulundurarak ve artık hastalığının yanı sıra yorgunluğunun da etkisiyle doğrudan deneyimine başvurarak Franz'a cinsellik konusuna yönelmesini önermiştir. Onlarca yılın deneyimi Freud'u, psikanalizin birçok boyutunun ancak belki de en çok, haz ilkesinin (Lustprinzip) bir sonucu olarak bu öneriye yönlendirmiştir. Freud, bastırmayla sonuçlanmış çatışmanın (Freud, 2016, s. 24) ve ölümle ilişkili *Eros*'un (Freud, 2014, s. 72) insan yaşamı için olumlu sonuç vermeyeceğinin farkındadır. Bir taraftan kırsalda yetişmiş, o ana kadarki yaşamının büyük çoğunluğunu Avusturya kırsalında geçirmiş, diğer taraftan da siyasi gelişmelerin ölüm dürtü ve korkusunu fazlasıyla uyardığı bir ortamda yaşamını sürdüren Franz, Freud için karmaşık bir vaka değildir. Nitekim Franz'ın, Freud'un önerisi üzerine yöneldiği “kız bulma” macerası kısa süreli de olsa başarıyla ulaşır ve ilk cinsel deneyimi romanda şu sözlerle aktarılmaktadır:

... o güne kadarki hayatının tüm yükü üzerinden akıp gidiyormuş gibi hissetti. Başını yas tığa koyup tavandaki karanlığı izlemeye başladığı sırada, dünyevi şeyleri huzur dolu bir an boyunca paha biçilmez güzellikleri içinde kavrayabildiği hissini deneyimliyordu. Ne kadar tuhaf, diye düşündü, hayat ve şu olup bitenler. (Seethaler, 2017, s. 79)

İleriki aşamada Freud'a “... bu, yaşadığım en güzel deneyimdi.” (Seethaler, 2017, s. 112) diyecek olan Franz, bu deneyimin ardından, çıplak bir şekilde kar birikintisinin üzerine atlar. Bu eylemde Franz'ın yanında partneri Anezka da vardır. Anezka'nın bir taraftan kar birikintisinin üzerine atlaması, diğer taraftan gökyüzüne bakması da sembolik olarak anlamlandırılabilir. Figür Freud'un “Demek Bohemyalı?” (Seethaler, 2017, s. 111) diyerek işaret ettiği ve gerçek Freud'un da köklerinin dayandığı bölgeden gelenlerin taşıdığı ortak özellik, siyasi atmosferin bir getirisi olarak gereğinden fazla maruz kaldıkları ölüm dürtüsüdür. Aynı zamanda gerçek Freud'un “Tam bir cinsel doyumdan sonraki durumun ölüme benzerliği ...” ifadesi (Freud, 2014, s. 83) aradaki paralelliği anlamada önemlidir.

Franz'ın, Freud'un önerisi üzerine ilişki kurduğu Anezka, Franz için kimi zaman libido, kimi zaman yuva, kimi zamansa derin katmanda ödipal ilişki kurduğu bir annedir. Freud'un, Franz'a esas itibarıyla ne denli etkili bir çözüm önerdiği, sürecin sonunda anlaşılmaktadır.

Franz'ın sıklıkla ortadan kaybolan Anezka'yı bulduktan sonra gördükleri ve hissettikleri romanda şöyle yer almaktadır:

Bazı erkekler aptal aptal gülümsüyorlardı. Bazıları donuk gözlerini sahneye dikmişlerdi. Bir tanesi sesli bir kahkaha atıyordu. Bir diğeri sanki ağır bir yükten kurtulmuş gibi kendini sandalyesine bıraktı. Franz gözlerini Anezka'nın göğüslerine dikmişti. Daha kısa süre önce yüzünü onların arasına koymuş, bahtiyar bir şekilde bu sonsuz narinlikteki derin vadiyi koklamış ve tuhaf bir biçimde kendini yuvada hissetmişti. (Seethaler, 2017, s. 92-93)

Anne rolünün psikanalitik kuram çerçevesinde Üst-Ben'e (Über-Ich) denk geldiği ve Ben'i (Ich) buyruğu altında tuttuğu (Freud, 2014, s. 84-101) göz önüne alındığında, Anezka Franz için birden fazla noktanın temsilcisidir. Bir yandan anne rolünün güvenilir liman oluşu, diğer yandan da karmaşık libidal ve ödipal ilişkilerle olan bağı, Anezka'yı Franz için patolojik bir merkez kılmaktadır. “Biraz anneme benziyor. Yani uzaktan, demek istiyorum.” (Seethaler, 2017, s. 67) söylemi, Anezka'nın Franz için taşıdığı anlamı özetlemektedir. Anezka, Franz için kendini gerçekleştirme ve varoluşunu ortaya koyma ölçütüdür adeta. Tüm bunların ortasında yer alan kurmaca Freud ise Franz'ın Anezka ile bağının sadece mimarı değil, aynı zamanda daha sonraki aşamada da psikanalistidir.

Figür Freud'un Franz'ı Anezka ile ilişki kurmaya sürükleyen “Kendine bir kız bul.” (Seethaler, 2017, s. 38) önerisi ilk aşamada kısa süreli başarıya ulaşsa da ilerleyen süreçte Franz'ta aydınlanma içeren bir karamsarlığa ve çaresizliğe dönüşür. Sıklıkla ortadan kaybolan Anezka hakkında Freud'a danışan Franz şu yanıtı alır: “Eldeki veriler ışığında şunları söyleyebilirim: Bana kalırsa tam olarak iki seçeneğin var. İlk seçenek, onu geri getirmek! İkinci seçenek ise, onu unutmak!” (Seethaler, 2017, s. 66) Bu yanıt üzerine Franz, hem gerçek hem de kurmaca Freud'un psikanalizinin ironisini yaparak “Affedersiniz ama bütün tavsiyeleriniz böyleyse, kanepenize uzanabilmek için insanların neden o kadar çok para ödediklerini anlayamıyorum!” (Seethaler, 2017, s. 66) tepkisini verir. Oysaki kurmaca Freud'un kast ettiği, rüya ya da arzu ve var olan arasındaki çatışmanın sağlıklı sonuçlar doğuracağıdır. Hayal edilen ile gerçekte var olanın birbirleriyle çatışmasının kişiyi bastırmaya, bilinmeyene, bilinç dışına sürükleyeceği düşüncesidir. Bu yüzden kurmaca Freud, ilk aşamada salt diyalog ile süreci ilerletirken, bu aşamada uygulamaya geçer ve Franz'a yönelik psikanalizine rüyalar üzerinden şöyle devam eder:

“Şimdi sana bir reçete yazacağım,” diye karşılık verdi Freud, “hatta sırasıyla üç reçete. Kulağa biraz çelişkili gelse de, bu reçeteleri sana sözlü olarak yazacağım. Şimdi dikkatle dinle ve söylediklerimi aklına iyice yerleştir. İlk reçete, baş ağrısı için: Aşk üzerine düşünmeyi bırak. İkinci reçete, karın ağrısı ve karmaşık rüyaların için: Yatağının yanına bir kağıt, bir kalem koy ve uyanır uyanmaz rüyalarını yazıya geçir. Üçüncü reçete, kalp ağrısı için: Kızı geri getir ya da onu unut!” (Seethaler, 2017, s. 67)

Kurmaca Freud'un bu reçetesini gerçek Freud'un “En çılgın görünen düşler çoğunlukla en derin anlamları içerenlerdir.” (Freud, 2017, s. 20) tezine dayandırmak mümkündür. Bu anlamların da yaşamın bizzat gerçeklerine hatta çoğu zaman kaçınılan gerçeklerine işaret ettiğini söylemek mümkündür.

Franz, Freud'un önerisini gerçekten de yerine getirir. Gördüğü karmaşık rüyaların yanında sembolik rüyalarını da not eder. Romanda “eğri büğrü çocuk yazısıyla” (Seethaler, 2017, s. 128) ifadesiyle, rüyalar eğik yazı (italik) ile verilir. Romancının düzensizlik, biçimsizlik, süreksizlik, belirsizlik (Bingöl & Timur, 2016, s. 1290) ve aynı zamanda bunların karşılıkları

bağlamında postmodern yönünün bir göstergesi olarak yorumlanabilecek bu teknik, rüyaları gerek vurgulamaya gerekse metinden koparmaya (ayırmaya) olanak sağlar. Rüyalar böylece hem metnin vurgulanan parçaları hem de metinden ayrı parçalardır. Tematik olarak ise bu rüyalar Franz'ın geçmişini kazıyan parçalardır. Romandaki bu rüyalardan biri şöyledir:

*Babamla bir gezinti, güneş parlıyor,
büyük ofis binasına gidiyoruz, şişman bir adam
mühür basıyor, babam kalabalığın arasına dalıyor ve
bunun için özür diliyor, altın borazan ötüyor, şişman
adamsa babamın alnına GELECEK mührünü basıyor,
harflerin arasından kan akıyor.* (Seethaler, 2017, s. 148)

Rüyaları yazıya geçirmede ilk aşamada zorlanan Franz, bir süre sonra bu rüyaları tütün dükkânının camına asmaya dahi başlar. İnsanlar bu yazıların ne olduğunu anlamasa da yazılara ilgi duyarlar. Franz, yazıya geçirdiği rüyaları kurmaca Freud ile hiçbir zaman derinlemesine tartışma olanağı bulamaz. Fakat bu teknik ilginç bir şekilde kendisine iyi gelir. Yazıya dökme terapisi Franz'ta işe yaramıştır. Bu esnada kurmaca Freud ise gerçek Freud'un 11 Mart 1938'de "Finis Austriae" (Lohmann & Pfeiffer, 2013, s. 9) notunu düştüğü gibi Avusturya'nın sonunun geldiğini görmektedir. Neredeyse tüm yaşamını, eğitimi, kariyerini geçirdiği Viyana, kurmaca Freud için artık tehditkâr bir mekândır. Max Weber'in henüz 1919 yılında sorunsallaştırdığı (1971, s. 488-497, 502-504) savaş suçu (Kriegsschuld) ve suç konusu (Schuldfrage), bu defa çok daha farklı bir şekil ve boyutta söz konusudur. Tam anlamıyla tekinsiz bir ortam söz konusudur. Birinci Dünya Savaşı'nın emperyal güçlerinin birtakım öğeleri bu defa bizzat hedeftirler. Diğer bir ifadeyle, bir önceki savaşta imparatorluk mensubu bir vatandaş olarak askerlik görevini yerine getiren herhangi bir Viyanalı, başlamakta olan bu savaşta imhası amaçlanan gruba ait bir kişi olabilmektedir. Avusturya şansölyesi Kurt Schnuschingg'in, Adolf Hitler'in zorlamasıyla halk oylamasından vazgeçmesi ve Alman birliklerinin Avusturya'yı ilhakına yol vermesi romanda da yer alır. (Seethaler, 2017, s. 121-122) Bu gelişmenin ardından Schnuschingg'in "Tanrı Avusturya'yı korusun!" (Seethaler, 2017, s. 122) sözü üzerine, henüz konuşmasını bitirmeden "Tek Halk! Tek İmparatorluk! Tek Führer!" (Seethaler, 2017, s. 122) ve "Yahudiler Gebersin!" (Seethaler, 2017, s. 122) gibi gerçek yaşamdan bilinen sloganlara da romanda yer verilir. Ciddi boyutta ironi barındıran bu yaşantılar, hem anlatıcının kurmaca aracılığıyla geçmişle hesaplaşması hem de buna paralel olarak Avusturya ve Avusturyalıların, sunulan aksine söz konusu dönem içinde nasyonal sosyalizme yaklaşımlarının kabulü niteliğindedir.

Gerçek Freud'a paralel olarak kurmaca Freud da Viyana'yı ve Avusturya'yı terk etmeye zorlanmaktadır. 1933 ile birlikte Viyana'yı Viyana yapan birçok bilim ve sanat uzmanının Viyana'yı terk edişinin veya sürgüne gidişinin aksine Freud son ana kadar burada kalmıştır. Ancak romanda yer verilen şu sözler kurmaca Freud'un Viyana'yı terk edişi ve sürgüne gidişinden önceki duygularını anlamada önemlidir:

Freud bir parça daha geriye yaslandı. Onca yıl sürdürdüğü ve sayısını kendisinin bile hatırlamadığı tüm o seanslar sırasında hep kanepenin baş kısmında oturmuş, kendisini geri plana çekmişti. Bunu yapmasının nedeni, hastalarının bir saat boyunca kızgınlık, çaresizlik veya herhangi başka bir sebeple eciş bücüş olmuş, karşısındakinden medet uman yüz ifadeleriyle kendisine bakmalarına katlanamamasıydı. Hastalarıyla geçirdiği, insanın tüm enerjisini tüketen o saatler yüzünden son zamanlarda kendini

bunalmış hissediyor, hastalarının dünya yükü acıları karşısında çaresizce önüne bakıyordu. Nasıl olmuştu da bu acıları anlamak hatta belki de iyileştirebilmek gibi saçma bir fikre kapılmıştı? Hayatının büyük bir bölümünü hastalık, sıkıntı ve ızdıraplara adanması için onu hangi şeytan dürtmüştü? Fizyolog olarak kalabilir ve elinde neşteriyle huzur içinde böcek beyinlerini ince dilimler halinde doğrayabilirdi. Ya da roman yazabilirdi; geçmiş dönemler ve uzak ülkelerde yaşanmış heyecanlı hikayeler. (Seethaler, 2017, s. 99-100)

Son zamanlarda kapıldığı bu duygular ve “Herkes biliyor ya, kıyametin kopması an meselesi!” (Seethaler, 2017, s. 113) söylemi, fizyolog olmadığına yakınan kurmaca Freud’un gerçek Freud gibi 1938 itibarıyla sonunun yaklaştığını öngördüğünü göstermektedir. Nitekim gerçek Freud gibi kurmaca Freud da aynı gün, aynı güzergâh üzerinden ve benzer şekilde Londra’ya gitmiştir. Romanda bu sahnenin okura aktarılma şekli şöyledir:

Profesör Dr. Sigmund Freud, ertesi gün öğleden sonra - 4 Haziran 1938’de- onu uğurlamaya gelen az sayıda yakın dost ve akrabasıyla vedalaştıktan sonra Doğu Ekspresi ile Paris üzerinden Londra’daki sürgün hayatına gitmek için Viyana’dan, hayatının neredeyse seksen yılını geçirdiği şehirden ayrıldı. Formaliteler halledilmişti. Seyahat izinleri alınmış, imparatorluğu terk etme bedeli olan aile mal varlığının yaklaşık üçte biri ödenmişti; ev eşyalarının, mobilyaların ve antikaların büyük bir kısmı ya çoktan gönderilmiş ya da bir depoda İngiltere’ye götürülmeyi bekliyordu. Yola neden çoğu şahsına ait yirmi valiz, sandık ve çanta ile çıkmış olduğu profesör için tam bir bilmeceydi. (Seethaler, 2017, s. 197)

Prof. Dr. Sigmund Freud’un sadece gerçek değil kurmaca evrende de benzer bir sonla Londra’ya gitmesi, romanın gerçek Freud’a dair güçlü verileri arasındadır. Bu sahneden oldukça kısa süre önce figür Freud’un Franz’a histerik bir tepkiyle “Tanrı aşkına, neden psikanalizin dünyaca ünlü kurucusu olan ben gitmek zorundayken o burada kalabiliyor!” (Seethaler, 2017, s. 192) diyerek tavandaki örümceği öldürmesi harcanan yaşamın, yaklaşan sonun, içinde bulunulan anın baskısının ve bir bütün olarak bir psikanalistin psikanalize ihtiyacının göstergesidir.

“Tanrı aşkına, neden psikanalizin dünyaca ünlü kurucusu olan ben gitmek zorundayken o burada kalabiliyor!” (Seethaler, 2017, s. 192) ifadesi, romanda “psikanaliz” sözcüğünün geçtiği tek yerdir. Daha önce kurmaca Freud’un gerçek Freud’a paralel olarak kızı Anna’nın babası için kullanılan “psiko analitikçi” (Seethaler, 2017, s. 60) ifadesi de buna eklenebilir. Kurmaca Freud’un gerçek Freud ile olan bağının en somut kanıtı “psikanalizin dünyaca ünlü kurucusu” (Seethaler, 2017, s. 192) ifadesidir; zira buna denk gelen, daha doğru ifadeyle genelgeçer literatürce kabul edilen başka bir kişilik bulunmamaktadır.

Kurmaca figür Freud’un bizzat ve aktif olarak uyguladığı psikanalize yer verilmesi (Seethaler, 2017, s. 98-103), “Her zaman ve sadece gerçekleri söyleyecek olsaydım, terapi seansları küçük çöller gibi tozlu ve bomboş olurdu.” (Seethaler, 2017, s. 118) ifadesi, “Karanlığın içinde yürürken hiç değilse sağımızda solu muzda işe yarar bir şeylere denk gelmek için biraz zahmete katlanıp birbirimizi yokluyoruz.” (Seethaler, 2017, s. 118) ve “İnsan, deyim yerindeyse kesintisiz bir karanlığın içinde el yordamıyla yolunu bulmaya çalışır ve ancak çok şanslıysa bazen bir ışık noktasının parıltısını görür. Ve yine insan, ancak yeteri kadar cesur ya da sebatlı yahut aptal ise veya en iyisi hepsine birlikte sahipse bizzat kendisi ardında bir işaret bırakır!” (Seethaler, 2017, s. 192) kabulleriyle zihnin karanlık odalarına ve dolayısıyla bilinç dışına işaret etmesi, son olarak Franz’ın “Bir şekilde bu adam diğer doktorlardan farklı olarak insanları dokunmaksızın muayene ediyor. Bir şekilde onlara dokunuyor gerçi ama bunu elleriyle yapmıyor.” (Seethaler, 2017, s. 34) sözleri, romanda yer alan psikanalist gerçek ve kurmaca Freud’a dair ortak verilerdir.

Bu yönleriyle, kurmaca bir yapıt olarak *Tütüncü Çırağı* romanında bir taraftan gerçekteki verileriyle, diğer taraftan ise kurgusal yaşantı ve kişilerle Prof. Dr. Sigmund Freud'a yer verilmesi dikkate değer bir noktadır. Gerçek Freud'un kurmacaya varan yaşantıları, kurmaca Freud'un gerçekle örtüşen deneyimleri okuru farklı bir boyuta ulaştırmaktadır. İlk bakışta kurmaca olduğu baştan kabul edilen bir yapıt kapsamında kurmaca bir figüre gerçek bir varoluş yükleyen (Eco, 2019, s. 163) çaba, aynı zamanda kurmaca bir yapıtta dahi yaşanması güç olan gerçeklerden oluşan bir yaşam *Tütüncü Çırağı* romanında bir araya gelmiştir. İronik ve paradoksal olan ise gerçekte varoluşsal sorunlar yaşayan bir kişinin roman figürü olarak varlık ortaya koymaya çalışmasıdır. Prof. Dr. Sigmund Freud'un kurmaca figür olarak başvurduğu "Tanrı aşkına, neden psikanalizin dünyaca ünlü kurucusu olan ben gitmek zorundayken o burada kalabiliyor!" (Seethaler, 2017, s. 192) ifadeleri, hem gerçek kişi olarak belki dile getiremediği hem de kurmacanın yanı sıra gerçek evrende de psikanalize olan ihtiyacına yönelik gerçektir.

4. Sonuç

Robert Seethaler'in *Tütüncü Çırağı* romanını gerçek ile kurmaca arasında, modern insanın algılarını hedef alan bir noktada konumlandırmak mümkündür. Salt tarihsel bir roman olmayan ancak postmodern romanın türlerarasılığı bağlamında tarihsel romanın özelliklerini de yansıtan *Tütüncü Çırağı*, bir figür olarak Avusturyalı nörolog, eleştirmen ve psikanaliz kuramcısı Sigmund Freud'a da yer vermektedir. Somut ya da gerçek dünyadaki Freud'un kurmaca bir figür olarak romanda yer alması, ancak bire bir somut ve gerçek Freud ile paralel özellikle sahip olması ve üstelik kurmaca Freud'un gerçek Freud'dan beslenmesi dikkate değer bir öge olarak göze çarpmaktadır. Romancı, Freud'un kurmaca olduğuna veya somut ve gerçek Freud'u andıracak şekilde kurgulanmış bir figür olduğuna dair göze batan herhangi bir veri sunmamıştır. Freud, romana dahil edilmiş adeta gerçek bir figür olarak psikanalize başvurmakta ve kişileri tedavi etmektedir.

Okuru genel olarak gerçek ile kurmaca evrenler arasında bir noktada konumlandıran roman, özellikle Freud'a dair veriler üzerinden ise bu algıyı daha ileri boyuta taşımaktadır. Gerçek Freud ile kurmaca Freud arasındaki benzerlik ve çatışma, bir aşamadan sonra okurun hangi verilerin gerçek, hangi verilerin kurmaca olduğunu sorgulamasına neden olmaktadır. Bir bütün olarak *Tütüncü Çırağı* romanı ele alındığında ise figür Freud'un gerçek Freud'a paralel bir süreç sunduğu ve tarihsel verilere sadık kaldığı söylenebilir.

Roman kapsamında saptanan önemli verilerin başında, kurmaca Freud'un psikanalizin kurucusu ve uygulayıcısı olduğu gelmektedir. Figür Freud, karmaşık ve baskıcı bir siyasi atmosferde Viyana'da son zamanını geçirmekte ve eski sıklığında olmasa da hâlâ toplum ve birey sağlığı için uğraşmaktadır. Günlük yaşamını sürdürürken karşılaştığı tütüncü çırağı Franz'a yaşamına belirli ölçülerde etki edecek öneriler vermekte, ancak bunların psikanalitik metodun birer parçaları olduğunu hissettirmemektedir. Bu sürecin sonunda Franz, kırsalda yetişmiş ve siyasi atmosferin ölüm dürtü ve korkusunu fazlasıyla uyardığı bir ortamda yaşamını sürdürmekte olan biri olarak ciddi boyutta gelişme gösterir. Freud ile karşılaşmaması durumunda Franz'ın hangi noktalara savrulacağı ise belirsizdir.

Freud gibi diğer bir figür Otto Trsnjek de Franz'ın öğrenme ve aydınlanma sürecinde önemli bir rol oynar. Trsnjek'in, roman kapsamında sunulan veriler kapsamında Franz'ın biyolojik babası olup olmadığı konusu belirsizdir ancak buna dair izlenim güçlüdür. Her ne kadar romanın anlatıcısı ilerleyen aşamada ölmüş bir baba figüründen söz etse de annenin Franz'a

Trsnjek hakkındaki düşünce ve ifadeleri buna yönelik kuşkuyu artırmaktadır. Ortaya çıkan izlenim Trsnjek ile Franz arasında ödipal bir ilişki iması olabileceğidir. Ancak varlığı durumunda dahi, bu durum anneye Franz arasında cinsel yakınlığa ulaşmamaktadır.

Romanda ortaya çıkan diğer bir dikkate değer veri ise kurmaca Freud'un ruh halidir. Neredeyse tüm yaşamını psikanalize adayan gerçek Freud'a paralel olarak figür Freud da psikanalizin adeta içinde yaşamaktadır. İnsanlara salt diyalog yoluyla dahi yardımcı olabilmektedir. Ancak ironik olan nokta kendisine uygulayabileceği bir metodunun bulunmamasıdır. Başkalarına yardımcı olma konusunda geri durmayan figür Freud, kendisi söz konusu olduğunda paradoksal bir şekilde çaresiz kalmakta ve histerik tepkilere başvurabilmektedir. Gerek gerçek gerekse kurmaca Freud'un paralel ilerleyen deneyimine rağmen bu şekilde sunulması romanda dikkat çeken bir noktadır.

Bu çalışma kapsamında varılan sonuca göre, *Tütüncü Çırağı* romanında sunulan Freud'un, gerçek olarak ele alınabilecek somut dünyadaki Freud ile olan bağı dikkat çekici derecede güçlüdür. Sıradan tarihsel romanlarda figürler arka planda, olay ve olgular ön planda yer alırken, *Tütüncü Çırağı* romanında Freud figürü görece kapsamlı bir yer tutmaktadır. Figürlerin tümünün kurmacalığı ön planda tutulurken, Freud figürü adeta romanın kurmacalığını unutturmaktadır. Bir yanda kuramsal açıdan romanın bir tür olarak tartışmasız kurmaca oluşu söz konusuysen, diğer yanda kuramsallaştığı psikanalizden Viyana'dan ayrılışına somut evrenle örtüşen, bire bir olgusal gerçekler sunulmaktadır. Romanda uygulanan psikanalitik yaklaşım da buna paralel olarak gerçeğe örtüşürken, etrafta sunulan figürler ise kurmacadır. Bu yönüyle roman, gerçek ile kurmaca arasında konumlanmış, gerçeklik algısını hedef alan bir Sigmund Freud karakteri aktarmaktadır.

Kaynaklar

- Adorno, T. W. (1963). *Kulturkritik und Gesellschaft*. München: Deutscher Taschenbuch Verlag.
- Andreotti, M. (2009). *Die Struktur der modernen Literatur*. Bern: Haupt Verlag.
- Bingöl, U., & Timur, K. (2016). Postmodern şiir nedir?. *Uluslararası Türkçe Edebiyat Kültür Eğitim (TEKE) Dergisi*, 5(3), 1288-1304. <https://dergipark.org.tr/tr/pub/teke/issue/25000/263925>
- Ecevit, Y. (2004). *Orhan Pamuk'u okumak*. İstanbul: İletişim.
- Eco, U. (2019). *Anlatı ormanlarında altı gezinti*. (çev. K. Atakay). İstanbul: Can Sanat.
- Freud, S. (1996a). *Düşlerin yorumu I*. (çev. E. Kapkın). İstanbul: Payel.
- Freud, S. (1996b). *Olgu öyküleri II*. (çev. A. Eğrilmez). İstanbul: Payel.
- Freud, S. (2014). *Ben ve o*. (çev. O. Kasap). İstanbul: Telos.
- Freud, S. (2016). *Haz ilkesinin ötesinde ben ve id*. (çev. A. Babaoğlu). İstanbul: Metis.
- Freud, S. (2017). *Mutluluk dediğimiz şey*. (çev. P. Demirel). İstanbul: Aylak Adam Kültür Sanat.
- Freud, S. (1998). *Olgu öyküleri I*. (çev. A. Eğrilmez). İstanbul: Payel.
- Gögebakan, T. (2000). Tarihsel romanda "kişiler" sorunu. *Studien zur deutschen Sprache und Literatur*, 12, 115-123. <https://dergipark.org.tr/en/pub/iuaded/issue/1044/11802>
- Gögebakan, T. (2004). *Tarihsel roman üzerine*. Ankara: Akçağ.
- Kaute, B. (2006). *Die Ordnung der Fiktion*. Wiesbaden: Deutscher Universitäts-Verlag.

- Lohmann, H-M. & Pfeiffer, J. (Hrsg.). (2013). *Freud*. Stuttgart: J. B. Metzler.
- Lukacs, G. (1989). *The historical novel*. London: Merlin Press.
- Mannoni, O. (1971). *Sigmund Freud*. (çev. S. Schöttmer). Reinbek bei Hamburg: Rowohlt.
- Nünning, V. & Nünning, A. (Hrsg.). (2010). *Methoden der literatur- und kulturwissenschaftlichen Textanalyse*. Stuttgart: J. B. Metzler.
- Sarı, A. (2008). *Psikanaliz ve edebiyat*. Erzurum: Salkımsöğüt.
- Seethaler, R. (2017). *Tütüncü çırağı*. (çev. O. Değirmenci). İstanbul: Jaguar Kitap.
- Selg, H. (2002). *Sigmund Freud - Genie oder scharlatan*. Stuttgart: W. Kohlhammer.
- Şahin Yılmaz, Z. (2017). *Uwe Timm'in Morenga romanı örneğinde Alman edebiyatında postkolonyalizm*. Ankara: Akçağ.
- Weber, M. (1971). *Gesammelte politische schriften*. Tübingen: J. C. B. Mohr.
- Zweig, S. (2013). *Dünün dünyası*. İstanbul: Can Sanat.

Extended Abstract

The collapse of the perception of reality that began with the transition to the 20th century has also been reflected in literature. The inclusion of developments far from causality, especially in the 20th century novel, can be considered as a result of this collapse of perception. The collapse in the context of reality that began with the modern novel and reached a more advanced level with the postmodern novel can often be found in today's novels.

Robert Seethaler's novel *The Tobacconist*, published in 2012 and containing postmodern elements, is also among the novels that target the perception of reality. *The Tobacconist*, which is a work of fiction, is, at first glance, composed of fictional figures and experiences. However, Sigmund Freud, who is included in the novel, presents more than just a fictional character in the novel. From the street he lives on to his exile from Vienna, from the name of his daughter to his jaw prosthesis, he overlaps with the real Freud in all his details. In terms of his characteristics, the fictional Freud overlaps exactly with the Austrian neurologist, critic and psychoanalysis theorist Sigmund Freud. A significant part of the fictional Freud's experiences are also surprisingly similar to the real Freud. In this respect, the novel seems to target the reader's perception of reality.

The most striking feature of the fictional Freud is that he resorts to psychoanalysis within the scope of the novel. No information is given about Freud's education and training life within the scope of the novel. However, information is given that he treated people without touching them, that he was a "mad doctor" and that he was a very well-known person in his field. What is striking at this point is that the fictional Freud was and is fed by the real Freud. Because the novel *The Tobacconist* is already woven with psychoanalytic data from the Oedipus complex to the death drive. On top of all this, the psychoanalysis that the fictional Freud himself applied is added. Seventeen-year-old Franz Huchel, who comes to Vienna to work for Otto Trsnjek, the owner of a tobacco shop, meets Freud, who buys tobacco products there. Franz, who furthers his relationship with Freud, unknowingly becomes one of Freud's clients. In this way, the fictional Freud resorts to the psychoanalytic method to a great extent without Franz noticing. The experience that the fictional Freud, as well as the real one, reached as of 1937 and 1938 makes it possible for Freud to treat Franz through pure dialogue. However, Freud, after a while, also starts to apply it through Franz's dreams. However, he never finds the opportunity to interpret or analyze these dreams due to the political atmosphere of the period.

The time period in which the novel takes place coincides with the period when Adolf Hitler is in power in Germany and is about to annex Austria. The fictional Freud, who resists until the last moment, parallel to what the real Freud did, can no longer tolerate the Gestapo (Geheime Staatspolizei) after a while. The Gestapo, which increases its pressure significantly, becomes a threat to the fictional Freud, and Freud is forced to leave Vienna on June 4, 1938 and go into exile in London.

The fictional Freud leaves behind Franz, as well as all of Vienna and his professional knowledge. When the novel *The Tobacconist* is considered as a whole, the fictional Freud is exactly the same as the

real Freud, except for some embellishments regarding narrative techniques. In this respect, the novel questions Freud's characteristics and experiences, knowing that the other figures are fictional. After a certain point, what is real and what is fictional become intertwined.

This study examines Sigmund Freud as a psychoanalyst positioned between reality and fiction, and the psychoanalysis applied within the scope of Robert Seethaler's novel *The Tobacconist*. The novel, which contains many psychoanalytical elements from the Oedipal relationship to the death drive, from the pleasure principle to the unconscious, is worth examining in this respect. The aim of the study is to draw attention to the reader's dispersed perceptions of reality and fiction through a qualified novel, especially in parallel with modern and postmodern literary theory, and to reveal this problematic. The study proceeds with a text-oriented approach, based on the hypothesis that the novel's figure, the psychoanalyst Sigmund Freud, is positioned between reality and fiction, but it may move away from the text at some points in order to confirm the data in the novel.